VERSLAG *van het* Land, *de* Bewoners *en* Voortbrengselen *van eenige plaatsen op de kust van* Nieuw Guinea, *welke in den loop van het jaar* 1828, *door de Natuurkundige kommissie in* Oost-Indië, *aan boord van Z. M. korvet* Triton, *zijn bezocht*, *alsmede van de voorwerpen van* Natuurlijke Historie, *welke gedurende de reis, van den* 20 *Mei tot den* 30 *Augustus, op en langs die kust, door gemelde kommissie zijn verzameld* (*).

Aan Zijne Excellentie den Heer Kommissaris Generaal over Nederlandsch Indië, enz. enz.

Het was den 20 Mei 1828, dat Z. M. korvet Triton onder den wal van N. Guinea, iets benoorden de, door den Heer KOLFF ontdekte, Dourga-rivier ten anker kwam; na eenigen tijd in die rivier vertoefd te hebben, de reis langs de kust N. W. op vervolgde, eenige plaatsen

(*) In de inleiding van dit Verslag wordt vermeld, dat, daar het voorname doel der expeditie de bezitneming van het land was, de tijd grootendeels met het zoeken eener geschikte plaats tot het oprigten van een etablissement verloren is gegaan, waardoor de kommissie niet al datgene heeft kunnen verrigten, wat zij anders wel gewenscht had. — Wij hebben gemeend, tot bekorting, deze inleiding te kunnen weglaten, te meer, daar onze lezers, door de uittreksels der brieven van den Heer MACKLOT, geplaatst in ons IV D. 1 Stuk, bl. 298, reeds met het doel dezer reis bekend zijn.

Red.

sen op de kust bezocht en eindelijk de baai ontdekte, waaraan de naam Tritons-baai gegeven is; op de kust aan deze baai het Etablissement oprigtte, en eindelijk, nadat het Land in naam van Z. M. in bezit was genomen, het anker ligtte, en den 30 Augustus de kust wederom verliet.

De plaatsen, door Z. M. korvet bezocht, zijn de Dourga-rivier, de valsche Oetanata-rivier, de Oetanata-rivier en de rivier Wamoeka, het Eiland Aiduma en het distrikt Lobo, en Mowara, op de westkust gelegen.

Van 138° 27′ 10″ L. O. G. en 7° 25′ 30″ Z. B. bij de Dourga-rivier, daar, waar wij het Land voor het eerst opliepen, tot aan de Oetanata-rivier, op 136°, 9′. 20″ L. O. G. en 4° 32′ 20″ Z. B., hebben wij van de verdeeling van het Land niets kunnen inwinnen, om reden dat de bewoners van dat gedeelte van de kust nog volmaakt wild zijn, zoodat men niet in aanraking met hen had kunnen komen, en hunne taal ook voor onze tolken onbekend was. Eerst bij de bewoners van de Oetanata-rivier konden wij eenige inlichtingen over het Land bekomen.

Van de Oetanata-rivier af naar het Oosten strekt zich het distrikt Timoraka of Timakowa, en naar het Westen het distrikt Koyway, hetwelk in het Noorden aan het distrikt Onin grenst.

Deze groote distrikten schijnen wederom in kleinere verdeeld, waarvan er enkel in de nabijheid van de Tritons-baai vier gelegen zijn, die alle onder het groote distrikt Koyway behooren, zoo als het distrikt Lokaia, waaronder Kasoemera, het Eiland Aiduma, het distrikt Lobo en Mowara, en het Eiland Namatotte, waaronder het Eiland Sagie. Van de Dourga-rivier tot

aan

aan het district Timakowa of Timoraka op 136° 37′ 30″ L. O. G. en 4° 49′ 30″ Z. B. hebben wij maar weinige Negorijen op de kust gezien, en scheen het Land ook maar weinig bewoond; daarentegen hebben wij van het laatst genoemde distrikt tot verder om de Noord vele Negorijen aangetroffen, en scheen het Land ook veel meer bewoond te zijn.

Het Land, voor zoo verre wij het gezien hebben, is van de Dourga-rivier af tot op 138° 2′ L. O. G. en 5° 43′ Z. B. vlak en laag, en eerst daar begint zich binnenlandsch gebergte te vertoonen. Dit binnenlandsch gebergte strekt zich, hoe meer men om de Noord komt, des te nader aan de kust, en loopt eindelijk bij Lokaia tot digt aan het strand.

Voorbij Lokaia, om de Noord tot nog verre voorbij de Tritons-baai, is geen laag land meer te ontdekken, maar loopen de hooge bergen tot in zee uit.

Daar, waar het Land laag is, kan men door de ondiepten van het water zeer moeijelijk de kust tot op 2 a 3 mijlen naderen; daarentegen worden daar, waar de hooge kust aanvangt, geene ondiepten meer aangetroffen, en is de diepte zelfs zoo aanzienlijk, dat men met 60 tot 100 vademen geen' grond meer heeft kunnen peilen.

Van de vele rivieren, die wij op onzen togt langs de kust hebben gevonden, is de Dourga op verre de grootste, en daarna de Oetanata-rivier; de daaraanvolgende, zoo als de Warmoekawakia, valsche Oetanata, enz. kunnen slechts onder de kleine rivieren gerekend worden.

Baaijen en inbogten hebben wij langs de lage kust te vergeefs gezocht, en eerst bij de hooge kust op 134° 15′ 41″ L. O. G. en 3° 42′ Z. B. gevonden. Hier in de

na-

nabijheid van de Tritons-baai zouden, volgens berigt van den Inlander, nog andere groote baaijen gevonden worden, als, namelijk, de baai van Bitsjaroe en die van Argoeme, welke een weinig bewesten de Tritons-baai (Oeroe langoeroe der inlanders) gelegen zouden zijn.

De kust is, zoo wel daar, waar zij laag en vlak is, als daar, waar dezelve met bergen omzoomd is, zeer boschrijk, en maar hier en daar, waar het vlak en laag is, vindt men bij laag water smalle strooken wit zand aan de zijden van het bosch, en wel voornamelijk in de nabijheid van de uitmondingen der rivieren.

Voorbij Lokaia, waar de kust hoog en steil is, ziet men maar zeldzaam aan zeestrand kleine zandplaatsen tusschen de kloven der bergen, welke kleine plaatsen door den Inlander gekozen worden, om er Negorijen op te bouwen of er klapper-boomen (*) op te planten. Vele zoo kleine zandplaatsen vindt men op de kusten binnenlands als ook aan de kusten van de Iris-straat en de Tritons-baai.

De bergen, welke men, beoosten de Oetanata-rivier, verre binnenlands ziet, schenen zeer hoog te zijn, en zich zelfs boven de sneeuwgrenzen te verheffen; de bergen, die in de nabijheid van de Tritons-baai gevonden worden, schijnen de hoogte van 3000 voeten niet te boven te gaan. Een van de hoogste bergen aan de Tritons-baai, de berg Lamentsjieri, is, volgens trigonometrische meting, 2650 Amsterdamsche voeten hoog. Zoo wel de verre binnenlandsche bergen, als de bergen aan de Tritons-baai gelegen, zijn bergketens, en strekken zich, naar gissing, in de rigting van Z. O. en N.

(*) Eigenlijk kalappus-boom, kokos-noot, *Cocos nucifera.* V. H.

N. W. De gedaante dezer bergen is zeer verschillend; zoo vele regtlijnige, in den vorm van tafelbergen zich voordoende, verhoogingen op den rug der bergketens ik hier heb waargenomen, zoo vele steile, klippige spitsen en takken vindt men op de bergruggen in die omstreken van de Tritons-baai gelegen.

De grond van het lage vlakke land, van de Dourgari-vier af tot beoosten Lokaia nabij de kust, is overal dezelfde en bestaat uit een' blaauwen, graauwen kleigrond, hier en daar of met kwarts deelen of met kalkdeelen vermengd. Daar, waar het land bij vloedtijd niet overstroomd wordt, is deze kleigrond vast en met eene dunne korst van plantenaarde bedekt; zonder dat, week en moerassig. Even zoo vindt men den grond in zee onder deze kust ook zacht en uit kleigrond bestaande; alleen aan de monding der rivieren vindt men het strand door aangespoeld kwarts-zand overdekt, en hier is het ook, waar in zee zandbanken aangetroffen worden. Daar, waar de bergen tot aan het stand loopen en de hooge kust vormen, en ook maar eerst digt aan den wal de grond te peilen is, is dezelve ook meestendeels hard, en wordt er maar alleen in de nabijheid van de uitmondingen der rivieren zachte kleigrond gevonden, die zonder twijfel door de rivieren aangespoeld wordt; daarentegen brengen de rivieren daar, waar de kust laag is, meer zandgrond aan: dit is, namelijk, het geval in de Tritons-baai, waar, door den afloop van het water uit de rivier Timbana, die tusschen de bergen Laments-jieri en Oriori loopt en zich in de Tritons-baai verliest, eene uitgestrekte bank van zachten kleigrond, hier en daar met kalkzand gemengd, aangebragt is.

De bergen aan en in de nabijheid van de Tritons-baai

zijn

zijn kalkbergen, klippig en steil, op eenige plaatsen naakt, op andere met losse stukken van rotsen bedekt, en wederom op andere met eene dunne korst van vegetabilische aarde.

De groote massa dezer bergen bestaat uit witten primitiven kalksteen, die digt fijn gekorreld, en kristallig is, en op een' kalksteen van jongere formatie opgelegd is. Aan het onderste gedeelte van de bergen, namelijk aan het strand, waar dezelve door het zeewater bespoeld worden, is deze kalksteen hoekig en met groeven en gaten aan de oppervlakte voorzien, even zoo als ik den kalksteen in de straat Boeton heb leeren kennen, en hier ook vond ik versteende schelpen; ook heb ik een versteend wervelbeen van een groot dier daarin aangetroffen; hooger op het gebergte ziet men hier en daar glinsterende witte plaatsen van het open voorliggend kalkgesteente. Meer in het binnenste gedeelte des Lands moeten zich bergen met lagen van klei voordoen, dewijl niet alleen de oevers der rivier en de grond in zee uit klei bestaan, maar ook bij de rivier Timbona, in de vallei tusschen den berg Lamentsjieri en Oriori, groote stukken van verharde klei gevonden worden.

De plaats aan de Tritons-baai, waarop het Etablissement gevestigd is (Lobo door den Inlander genoemd), is de eenige geregelde vlakte, welke hier aangetroffen wordt, en den voet van den berg Lamentsjieri uitmaakt.

Op deze plaats is de grond, een met weinig kwartszand en kleiaarde vermengde kalkgrond, van eene ligte kleur, zacht op het gevoel en met omtrent 1 voet dikte plantenaarde, met kalkgrond vermengd, bedekt; men heeft tot 8 voeten diep in dezen grond gegraven,

zon-

zonder op rotsen te zijn gekomen. De kleine vlakten tusschen de kloven van bergen en rotsen, door de zee daargesteld, welke men aan de kust van de Tritonsbaai veel aantreft, en waarvan ik reeds vroeger gesproken heb, bestaan of uit kwartszand of uit kalkzand, of uit een zand van gebroken witte en roode koralen.

Verder de kust op, naar het Noorden, zouden, volgens opgave van den Inlander, de bergen zich weder verliezen en geheel vlak en laag land te voorschijn komen.

Voor zoo verre als men uit afgescheiden en rol-stukken op het aanwezig zijn van deze of gene bergformatie rekenen kan, moet ik hier nog aanmerken, dat in de omstreken van de Oetanata-rivier welligt zandsteen-gebergten kunnen gevonden worden, om reden men bij de bewoners van die rivier groote rolstukken van zandsteen aantreft, welke zij uit de binnenlanden aanbrengen, en of als slijpsteenen, of tot ballast in hunne praauwen gebruiken. Aan de oevers van de Dourga-rivier heb ik op eenige plaatsen stukken van vulkanisch gesteente gevonden, namelijk obsidian en puimsteen, welke door het water daar heen zijn gebragt, en dat wel, of uit de binnenlanden van N. Guinea, of, zoo de Dourga-rivier geene rivier, maar eene straat mogt wezen, ook misschien van andere Landen of Eilanden; welligt zouden er dus dan ook vulkanen op N. Guinea kunnen aangetroffen worden. Ik kan hier, bij gelegenheid dat ik van de Dourga-rivier spreek, niet nalaten de aandacht op dezen grooten vloed te vestigen: onze onderzoekingen in dit water hebben ons niet kunnen overtuigen, wat of de zoogenaamde Dourga-rivier eigenlijk is, of werkelijk eene rivier, of eene straat, daar zij volgens onze waarnemingen zoo wel het eene als het andere zijn kan.

Het

Het zoude voor de wetensehappen eene belangrijke ontdekking wezen, van eene zoo sehoone rivier gevonden te hebben, langs welke men tot in de verste binnenlanden zoude kunnen doordringen; even zoo zoude het voor de zeevaart van het grootste belang zijn, als zich eene ontdekking bevestigde, dat de Dourga-rivier werkelijk eene straat is, welke N. Guinea in twee Eilanden verdeelt, en waardoor dus de evenwel met genoegzaâm gevaar te kampen hebbende zeevarenden van de zoo gevaarvolle togt door de straat Forres zouden kunnen versehoond blijven.

Welligt zouden een of twee koloniale vaartuigen op deze onderzoekingen kunnen worden uitgezonden, en de uitkomst, hoe deze ook moge wezen, altijd roemrijk voor de Nederlandsehe vlag zijn.

Omdat de opgave der heersehende vegetatie veel tot het karakteristieke van een Land bijdraagt, zoo moet ik hier nog aanmerken, dat daar, waar de kust laag is, van de Dourga-rivier tot beoosten Lokaia, in het algemeen de bosschen aan de kust uit mangimangiboomen (*Rhizophora* en *Brugiera*) bestaan; en op die plaatsen, welke van overstrooming bevrijd blijven, voornamelijk bij de uitmonding der rivieren, ziet men kleine groepen in het boseh, bestaande uit Casuariboomen (*Casuarina equisetifolia*).

De bergen op het vaste Land, aan en in de nabijheid van de Tritons-baai gelegen, ziet men met vele soorten van boomen tot op de toppen begroeid; op de steile rotswanden van de bergen en kleine rotsaehtige Eilanden, waar andere gewassen geene wortels meer kunnen vatten, ziet men den grond bedekt met palmboomen, den Pinang (*Areca communis*) en den Pandaan (*Pandanus latissimus* et *pendulinus*).

Aan-

Aangaande de zoogdieren van N. Guinea, zoo komt het Land daarin met N. Holland overeen, dat men hier geene andere groote viervoetige dieren, dan de kangoeroe en het wilde varken vindt.

De Eilanden, onder de kust gelegen, zijn in het algemeen van dezelfde gedaante, als de kust, waaronder zij liggen: onder de lage kust laag, en onder de hooge kust hoog, en leveren dezelfde producten op, als op den vasten wal, waaronder zij liggen; alleen de Eilanden Poelo adie (Wessels Eiland) en Lokaia maken hiervan eene uitzondering, en alhoewel onder eenen hoogen wal gelegen, zijn dezelve vlak en laag, en hebben binnen 's lands moerassige plaatsen.

Over het klimaat, de luchtsgesteldheid en in het algemeen over de meteorologische gesteldheid van N. Guinea, zijn, gedurende onzen togt op en langs de kust, de volgende waarnemingen gedaan. Gedurende de maanden Mei tot Augustus is het weder in het algemeen meer slecht en regenachtig, dan goed en droog geweest, en vooral meer in de laatste maanden, dan in de eerste. In het einde van de maand Julij en de geheele maand Augustus, in welken tijd wij ons in de Tritons-baai bevonden, hadden wij meest alle dagen zware regens; zeldzaam was de lucht helder, maar veelal mistig en dik bewolkt, en de toppen van de bergen meest altijd in de wolken verborgen. De wind, gedurende dien tijd waargenomen, woei veelal uit het Z. O. en veranderde maar alleen van rigting in de nabijheid van of tusschen de bergen; zeldzaam hadden wij wind-stilte in de eerste maanden, meest flaauwe koelten, en in de laatste veelal sterke winden. Gedurende den tijd, dat wij in de Tritons-baai voor anker lagen, hadden wij meermalen hevig onweder, en het weerlicht is, ge-

du-

durende ons verblijf in de Tritons-baai en de reis langs de kust, meest alle avonden waargenomen geworden.

Wat de temperatuur aangaat, zoo was dezelve bij dag gematigd en des nachts veelal koel, ja somtijds koud; de warmte was slechts hinderlijk, als de lucht helder was en de zon goed doorkwam.

Bij de Oetanata-rivier stond de thermometer 's ochtends even vóór zonne-opgang op 25° cent., des middags op 29 cent. tot 29° 5 en tegen den avond bij zonne-ondergang op 26 tot 26° 7 cent.; 30 waarnemingen, met denzelfden thermometer te Lobo genomen, geven den gemiddelden stand des voormiddags 27° 4 cent., des middags 28° 1 en des avonds tot na 6 uren 26° 6 cent.; de hoogste en laagste stand van den thermometer, welken ik te Lobo heb waargenomen, waren den 14 Augustus, des namiddags te 1 uur 31° 2 cent., en den 3 Augustus, des middags te 12 uren 25° 0 cent.

De waarnemingen over eb en vloed en het rijzen en dalen van het water gaven de volgende uitkomsten: In de Dourga-rivier observeerde men, gedurende eenige dagen, eenmaal eb en vloed in de 24 uren, en een verval van water van 14 tot 18 voeten. Naauwkeuriger zijn de waarnemingen, daaromtrent gedaan in de Tritonsbaai, gedurende den tijd dat wij daar voor anker lagen: gemiddeld uit 4 observatiën bij nieuwe en volle maan, was het hoog water na den middag te 1 uur 8 minuten, en laag water des avonds te 7 uur 21 minuten, en het grootste verval van water was bij deze gelegenheid 7 voeten 1 duim; tweemalen is hier in den tijd van 24 uren eb en vloed of 4 malen de waterstand veranderd, en tweemalen hoog en tweemalen laag water.

Deze verandering is evenwel onregelmatig, soms een uur

uur langer eb dan vloed , en omgekeerd ; het grootste verval van water vond niet plaats bij nieuwe en volle maan, maar bij kwartier maan, waar hetzelve tot 7 voeten en 10 duimen gerezen is.

De strooming, welke wij langs de kust hadden waargenomen daar, waar dezelve niet door uitstrooming van rivieren of banken, eilanden of bogten in het Land, van zijne rigting was afgewend, was een stroom, paralel met de heerschenden wind, en dus om de West of N. West, loopende van $\frac{3}{4}$ mijl vaart.

In de Dourga-rivier, waar de stroom zich naar de strekking van de oevers der rivieren rigtte, vond men de zwaarste strooming nog eenmaal zoo sterk, als op zee en wel $1\frac{1}{2}$ mijl.

In de Tritons-baai is geen storm van eenig aanbelang door ons waargenomen. Op dit gedeelte van N. Guinea, waar het Etablissement opgerigt is, wordt die tijd van het jaar, in welken de Oostewinden heerschen, voor de kwade of regen mousson gehouden, daarentegen die tijd, in welken de Westewinden waaijen, voor de goede of drooge mousson; dit aannemende, zijn dus de jaargetijden omgekeerd met die van Java, daarentegen gelijk loopende met die van Amboina en andere Eilanden in de Molukkos. Volgens getuigenis van den Inlander, is het de Oost-mousson, waarin de meeste regens vallen, en ook de menschen het meest door ziekten aangetast worden. In de West-mousson zal het weer bij Lobo en in de nabijheid van de Tritons-baai goed en droog zijn, en ook de zee op verre na niet zoo woest en wild als in de Oost-mousson. Het kan dus gerust worden aangenomen, dat het, tijdens de Oostewinden waaijen, op dit gedeelte van N. Guinea slecht weder, en gedurende de West-mousson, of de tijd dat de Westewinden waaijen, goed weder is.

De

De invloed van het klimaat en de luchtgesteldheid van N. Guinea, op het menschelijk ligchaam toegepast, schijnt naar den aard der plaatsen verschillende te zijn. In dat gedeelte van N. Guinea, waar het Land vlak en laag, en de kust aan overstrooming blootgesteld is, waar de grond altijd nat en moerassig blijft, geloof ik wel, dat de gezondheid nadeel lijdt; daar, waar het Land bergachtig en droog is, geene moerassen gevonden worden, en geene vuiligheden uit zee worden aangespoeld, de bergen niet zeer hoog zijn en de versche lucht overal kan doorstroomen, en dus geene schadelijke dampen kunnen opgehoopt worden, kan ik geene oorzaak vinden, die mij doet vooronderstellen, dat eene dergelijke plaats schadelijk voor de gezondheid zoude kunnen zijn.

Om die reden is het ook, dat ik den invloed van klimaat en luchtgesteldheid van dat gedeelte van het Land, aan de Tritons-baai gelegen, niet voor ongezond kan houden. Wel zijn vele menschen onzer expeditie in de twee maanden tijd, dat de korvet in de baai ten anker lag, ziek geworden, en hebben zelfs eenigen het leven verloren; maar zulks is veeleer toe te schrijven aan gebrek van gezond voedsel en voornamelijk aan de nadeelige uitdampingen, welke er bij het omvellen van bosschen en ontginning van nieuwen grond te weeg gebragt worden, als ook aan de zware werkzaamheden, aan dergelijken arbeid onvermijdelijk verknocht. — Eenmaal nu het Land van boomen en andere onreinigheden gezuiverd, en een' tijd lang aan de opene lucht blootgesteld zijnde, kunnen er geene kwade uitdampingen meer ontstaan, en zullen er ook zoo algemeen geene ziekten meer waargenomen worden.

De bewoners van N. Guinea zijn in het algemeen on-

der den naam van Papoeërs bekend, alhoewel in het Noorden van het land en zelfs reeds aan de Tritons-baai die naam door den Inlander zelven aan de strandbewoners wordt gegeven, terwijl zij, die de bergen bewonen, den naam van Alfoeren dragen. De N. Guineërs schijnen tot een bijzonder menschen-ras te behooren (*), dat zich in vele opzigten van dat van andere nabij liggende eilanden onderscheidt. Zij zijn over het geheele Land verspreid, en hoe meer men om de Noord komt, des te meer leven zij in handels-betrekking onder zich, en met andere volken, waardoor zij in die streken meer en meer verbasterd zijn; terwiji daarentegen zij, die het Zuidelijk gedeelte van de kust bewonen, en nog door handels-betrekking, of wat het ook zijn moge, met geene andere volken in aanraking komen, hun ras zuiver bewaren en ons ook veel schooner voorgekomen zijn.

De N. Guineërs, in zoo ver wij dezelven gezien hebben, zijn in het algemeen van middelmatige grootte, goed gebouwd, maar weinigen onder hen sterk gespierd (†).

Een bewoner van de Oetanata, een der grootste, dien wij ontmoet hebben, was 5 voeten en 7 duimen R. lang;

(*) Hetwelk, volgens de denkbeelden van QUOY en GAIMARD, het midden houdt tusschen het Neger- en Maleische ras. — De schedels echter der Papoeërs schijnen mij meer tot den vorm der Maleijers, dan tot dien der Negers te naderen.

Zie *Observations sur la constitution physique des Papous, qui habitent les îles Rawak et Vaigiou. Ann. des sciences natur.* T. VII. p. 27. W. V.

(†) Hiermede komt de opgave van QUOY en GAIMARD overeen. »*Les Papous ont en général une taille moyenne,* »*as-*

lang; men vindt er daarentegen ook, die klein en nog geen 4 voeten hoog zijn.

De vrouwen kwamen ons voor in grootte aan de mannen gelijk te staan. Voor het grootste gedeelte zijn de N. Guineërs regelmatig gegroeid, zeldzaam ziet men er misvormingen; evenwel hebben wij eenen man met een' bult, een' anderen met misvormde voeten, en eene vrouw met eene zeer groote buikbreuk gezien. Sterk gespierde mannen worden maar alleen onder den middelbaren ouderdom aangetroffen; bij de jonge en oudere menschen zijn de ledematen gewoonlijk dun en de gewrichten daarentegen dik, waardoor deze een ziekelijk aanzien hebben.

Onder de kinderen ziet men er met bijzonder dunne ledematen en dikke buiken.

Het sterkst gespierd kwamen ons de bewoners van het Zuidelijk gedeelte voor, minder die aan de Oetanata-rivier, en nog minder die meer om de Noord wonen.

De kleur dezer inlanders is zwart-bruin, bij velen in het graauwe en bij anderen wederom in het bruine loopende; eenigen zijn lichter, anderen donkerder. Op Lobo zagen wij eenen inlander, die bijna zwart was; ook worden er aangetroffen, die in kleur weinig van de Cerammers verschillen (*).

Het

———

»*assez bien prise, chez quelques-uns; cependant la plupart* »*ont une constitution un peu faible et les extremités inféri*»*eures grêles.* W. V.

(*) QUOY en GUIMARD geven, in overeenstemming met het hier vermelde, drie kleurverscheidenheden onder de Papoeërs op, eene bijna geheel witte, eene zwarte en eene bruine. W. V.

Het hoofdhaar van de N. Guineërs is kroes, dik en sterk, van eene zwarte kleur, zonder te glimmen, en schijnt, wanneer het de natuurlijke gedaante blijft behouden, digt aan het hoofd te groeijen; maar veelal wordt het op de eene of andere wijze gevlochten of, door het te kammen, uit elkander gehaald, waardoor dan, volgens eenige schrijvers, het hoofd een' omtrek van 3 voeten zoude hebben (‡) (hetgene ons evenwel niet is voorgekomen); de haren van het overige gedeelte des ligchaams zijn insgelijks kroes en zwart.

De baard is bij de N. Guineërs zeer sterk, en bij velen ziet men zelfs het geheele ligchaam met bundels kroes haar bedekt. Bij oude menschen worden de haren van het hoofd en de baard wit.

De vorm van het hoofd der N. Guineërs is smal, en van ter zijde te zamengedrukt, maar zonder vooruitstaande jukbeenderen (*); zij hebben een hoog voorhoofd, meest allen eenen platten neus en sommigen een weinig dikke lippen, de oogen zijn van gewone grootte, open en helder, en hebben meestal eene bruine Iris, zeldzaam vindt men er met eene zwarte Iris (†).

O-

(‡) QUOY en GAIMARD, t. a. p. »*Les cheveux frisent na-* »*turellement ce qui donne à la tête un volume énorme, sur-* »*tout, lorsque negligeant de les relever et de les fixer en ar-* »*riere, ils les laissent tomber sur le devant.*"

W. V.

(*) De Heeren QUOY en GAIMARD geven hun breede jukbeenderen. Hierbij dient echter opgemerkt te worden, dat deze spreken van de inwoners van de eilanden *Rawak* en *Wagio*.

W. V.

(†) Ik geloof, tot volmaking van het alhier vermelde, onze lezers geene ondienst te doen, door hier de beschrijving bij

te

Over het algemeen heeft de N. Guineër, wat het gezigt en de gelaatstrekken aangaat, een ernstig, deftig en gedeeideerd aanzien, doch minder goed en openhartig, dan kwaad en achterhoudend.

Bij het vrouwelijk geslacht is het hoofd niet zoo van ter zijde te zamengedrukt, dan bij de mannen, en dus meer rond, de neus breeder, en bij velen de lippen dik; allen hebben eenen grooten mond.

Bij vrouwen, welke reeds vele kinderen gehad hebben, zijn de borsten hangende, maar op verre na niet bij alle N. Guinesche vrouwen, zoo als eenige schrijvers opgeven. Aanmerkingswaardig is nog het dikke uitstaande achterdeel der vrouwen, dat hier veel sterker is dan bij de Javaansche vrouwen.

Onder het vrouwelijk geslacht der N. Guineërs ziet men somwijlen meisjes, die er niet kwaad uitzien, zich goed

---

te voegen van twee schedels van Papoeërs, overgenomen uit de vroeger aangehaalde verhandeling van QUOY en GAIMARD, en door afbeeldingen derzelve van voren, van ter zijde en van boven opgehelderd; zie *Atlas des Annales des sciences naturelles*, tom. 7, 8 en 9, Pl. 3. »De schedel van »den Papoe is van voren en achteren plat, met een breed »aangezigt. — De kruin is verheven, de wand- en slaapbeen»deren zeer bol, terwijl het voorhoofdsbeen, onder de half »cirkelvormige lijn der slaapbeenderen, eene sterke uitsprin»gende verhevenheid vertoont. De neusbeenderen hebben »eene bijna verticale rigting, zij zijn van voren en achteren »plat en puilen op de plaats hunner vereeniging weinig uit; »zij doen zich in het midden smal voor en verbreeden zich »boven en benedenwaarts. — De jukbeensboog is zeer breed. »De voorste opening der neusgaten is zeer wijd. — De voor»hoofds- en kaakbeensboezems zijn ruim, en de tandkassen»rand zeer dik. Het voorste verhemelte's gat is zeer groot," enz. W. V.

goed voordoen, en zeer wel de aandacht der mannen verdienen.

Het karakter van den N. Guineër is, zoo het mij voorkomt, uit de gelaatstrekken te kennen; hij is achterhoudend, verstandig, driftig, wraakzuchtig en zeer onverschillig omtrent datgene, wat hem niet aangaat; hij is gedecideerd, leerzaam en begrijpt, hetgene hem geleerd of aangewezen wordt, zeer spoedig; hij is hebzuchtig en verliest nooit zijn voordeel uit het oog (*).

In het algemeen is de N. Guineër onzindelijk, en welligt is de walgelijke reuk, die zij bij zich hebben, alleen aan die onzindelijkheid toe te schrijven.

De N. Guineërs gaan geheel naakt, alleen zoeken zij de geslachtsdeelen te bedekken, en voornamelijk die bewoners, welke wij bij de Tritons-baai hebben aangetroffen; die, welke om de Zuid wonen, maken daar weinig of geen werk van.

Datgene, wat de N. Guineërs aan hun ligchaam dragen, kan niet als kleeding beschouwd, maar wel als versiersel aangezien worden; alleen de Papoeërs van de Tritons-baai maken daarvan eene uitzondering, en gaan geheel naar de wijze der Cerammers gekleed.

Het hoofd maken de N. Guineërs op de verschillende plaatsen, die wij bezocht hebben, verschillend op; het meest schijnen zij met onbedekte hoofden te gaan en

---

(*) Met deze karakterschets komt genoegzaam overeen, hetgene de geleerde Fransche reizigers over de zeden en inborst der Papoeërs melden, met dit onderscheid alleen, dat zij hun meer bepaaldelijk een *instinct carnassier* toeschrijven, en ook, volgens opgave der inlanders, vermelden, dat er in de binnenlanden van Nieuw Guinea menscheneters zijn.

W. V.

en maar bij sommige gelegenheden van hoofddekking gebruik te maken. Aan de Oetanata en in het distrikt Timakowa of Timoraka zagen wij de inlanders huisjes van riet, garen of vederen gevlochten, op het hoofd hebben, of stukken van dierenhuiden voor het hoofd gebonden, of ook wel groote bossen van kakatoe-vederen; de bewoners van de Tritons-baai hebben geene zulke hoofddekkingen of mutsen, maar dragen daarentegen veelal een doek om het hoofd, even als de Maleijers.

De bewoners van de Dourga-rivier dragen geene hoofddekking, maar draaijen het haar even als dunne touwtjes te zamen, die dan langs het hoofd afhangen, of zij vlechten er biezen in, ter lengte van meer dan 1 voet, welke dan in eene groote hoeveelheid langs den rug nederhangen; velen ook laten het de natuurlijke gedaante behouden.

Bij de bewoners van de Oetanata-rivier zagen wij de haren meest bij allen digt tegen het hoofd gevlochten bij wijze van banden, hetwelk zeer sierlijk staat; de bewoners van de omstreken van Lobo dragen, wat de Alfoeren of bergbewoners aangaat, het haar even als die van de Oetanata-rivier; daarentegen hebben de Papoeërs of strandbewoners het haar, als zij geen hoofddoek dragen, los en uitgekamd.

De bewoners van het district Timakowa of Timoraka hebben de zonderlinge gewoonte, om den neus te doorboren en met stukjes hout te versieren; zij maken de gaten of door het middelschot van den neus, of door de beide neusvleugels, of boven de vleugels, dwars door den neus. Algemeen hebben de N. Guineërs gaten in de ooren, waarin zij ringen van rottang of koralen, aan een bandje geregen, of stukjes hout, of koper, of zilverdraad (bij die van Lobo) dragen.

De

De Papoeërs van de Tritons-baai dragen, zoo zij niet met broeken en kabaaijen gekleed zijn, even als de Alfoeren, een doek of een stuk linnen om het midden, of een' langen breeden band van zacht geslagen boombast, welke, tusschen de beenen doorgeslagen, de schaamdeelen bedekt. Alle vrouwen, die wij hier gezien hebben, waren in sarongs gekleed. De Inlanders van de Oetanata bedienen zich, even als die van Lobo, van geslagen boombast, of van een kleedje uit biezen te zamengesteld, dat ook om het midden aan het ligchaam vastgemaakt wordt, of zij verbergen de teeldeelen, wat de mannen aangaat, in horens, schelpen of stukken bamboes, of ook somwijlen in den smallen afgesnedenen hals van de kalabasvrucht, en wat de vrouwen aangaat, zoo hebben deze ook een kleedje van biezen, of eene schelp of iets anders, dat met een touw om het midden gehecht wordt.

De bewoners van de Dourga-rivier dragen niets, dan eenen dun gevlochten' band van biezen om het midden van het ligchaam, welke dient, om de voorhuid van de *penis* onder te schuiven, door welke zonderlinge gewoonte dat lid dan tegen den buik opstaat; bij eenigen zagen wij eene schelp aan een touw om het midden gebonden, die dan ook diende, om die deelen in te verbergen of te bewaren. De bewoners van de Oetanata, in het distrikt Timakowa of Timoraka, zijn het, bij welke wij nog de meeste bijzonderheden aan het ligchaam gezien hebben. Zij dragen hier snoeren om den hals van tanden van menschen, of van varkens, of van krokodillen, ook koralen, stukken hout, riet, of zaden van den paternoster-struik, of van eene soort van gras, (Coit konichie,) aan een bandje of touw geregen, gordels om het midden van het ligchaam van touw gevlochten, met kleine schelpjes doorweven, of van te zamengebonde-

ne

ne kasuaris- of kakatoe-vederen gemaakt, en ringen van rottang gevlochten, of van biezen, of van touw met kleine schelpjes of vederen versierd, om de armen en beenen. Van al deze versierselen ziet men bij de bewoners van de Dourga-rivier maar weinig, en bij die van de Tritons-baai in het geheel niets.

De Papoeërs van de Tritons-baai dragen ringen, die uit schelpen gesneden worden, eene gewoonte, op vele eilanden in de Molukkos waargenomen. Bij de Alfoeren van Lobo en omstreken en de bewoners van de Oetanata-rivier bestaat nog de gewoonte, om, door zich met hout te branden, eenige likteekenen op de borst en bovenarmen te maken, welke regelmatige of regtlijnige of hoekige figuren daarstellen. Nog bestaat bij de N. Guineërs en voornamelijk bij die om de Zuid van het land de gewoonte, om het ligehaam met kleuren te besmeren; zoo zagen wij bij die van de Dourga-rivier het ligehaam veelal met graauwe of geelachtige klei, en het gezigt met zwarte, roode en gele aarde beschilderd; ook nog bij de bewoners van de Oetanata hebben wij eenige besmeerde ligchamen en zwart beschilderde gezigten gezien.

De N. Guineërs leven van de voortbrengelen van hun land, die, of zonder de minste bereiding, of hoogstens op het vuur gebraden, gegeten worden. Zij eten varkens, kangoeroes, vledermuizen, kasuarissen, kraanvogels en vele andere soorten van dieren, als schildpadden en schildpad-eijeren, visschen, schelpdieren en krabben, en van planten: sago en velerlei wortels, en vruchten, als: kokosnoten, pisang (*), papaijers (†), jan-

(*) *Musa paradisiaca.* V. H.

(†) *Carica papaja.* V. H.

jamboes(*), limoenen, laboe, komkommers, kingsing, katjang(†), vele soorten van obie patatters, yams(§) en suikerriet, enz. enz. Op Puloe-ade bereiden de inlanders een' palmwijn uit den Goenioetaboom. De Papoeërs van Lobo en van de Tritonsbaai, die Mahomedanen zijn, eten geene varkens, kangoeroes, vledermuizen of schildpadden en laten deze geheel en al aan de Alfoeren over. Al deze levensmiddelen worden of in het wild gevonden, of geteeld, of aangeplant. Aan de Oetanata hebben de inlanders vele tamme varkens, en aan de Tritons-baai zagen wij kleine tuinen, waarin verscheidene soorten van planten en vruchten aangeplant waren. Op Lobo hebben wij geene varkens, noch honden bij de Papoeërs aangetroffen; daarentegen veel bij de bewoners van de Oetanata-rivier, welke de honden gebruiken, om wilde varkens te vangen.

De woningen van de N. Guineërs zijn of huizen, of kleine lage hutten, van dunne onregelmatige stukken hout te zamengebonden, en met boomschors of bladeren gedekt. Aan de Dourga-rivier stonden de hutten ieder op zich zelven, en waren van boomtakken en boomschors gemaakt; aan de Oetanata bestond de geheele negorij uit eene reeks van kleine, lage, uit dun hout, atap, niepa en andere bladeren te zamengevoegde hutten, waar ieder zijn' eigen' ingang of zijne zoogenaamde deur

(*) *Eugenia Jambos.* V. H.

(†) De vrucht van eene soort van *Phaseolus.* Zie OLIVIER, Land- en Zeetogten in Nederlandsch Indiën, I bl. 201. V. H.

(§) De Oostindische *Oebies* en de in de Westindiën aldus genoemde *Batattes* of *Yams* behooren tot het geslacht *Dioscorea.* V. H.

deur had, maar aan de binnenzijde niet afgescheiden was, en dus gereedelijk als een kippenloop kan beschouwd worden.

De woningen van de inlanders der Tritons-baai zijn meest alle goede huizen, en zijn of van planken, of ook van stukken hout gemaakt en met atap gedekt, en hoog genoeg, om er regtop in te kunnen staan. De negorijen aan de Tritons-baai bestaan uit 8, 10 tot 12 huizen, waar in ieder 10 tot 12 menschen wonen.

Van huisraad wordt in de huizen of hutten niets gevonden, dan hoogstens eenige steenen, om vuur er onder aan te leggen, of een houten bak met zand of aarde gevuld, insgelijks om er vuur in te onderhouden. De vaartuigen, welke de bewoners van de kust van N. Guinea gebruiken, zijn op iedere plaats verschillend: aan de Dourga waren de vaartuigen zeer ruim en uit een' boomstam gemaakt; aan de Oetanata-rivier zijn de kanoos insgelijks uit boomstammen vervaardigd, maar met veel meer moeite bewerkt, en met snijwerk voorzien. De bewoners van en in de nabijheid van de Tritons-baai gebruiken 3 soorten van vaartuigen, kanoos uit een' boomstam gehouwen, kanoos uit planken te zamengevoegd en orembaais van onderscheidene grootte; deze 3 soorten van vaartuigen zijn op zijde met vlerken voorzien, en men kan er een' mast in zetten, om zeilen te voeren.

Op grootere orembaais staan 2 masten; de zeilen zijn meest alle uit te zamengebondene niepabladeren gemaakt. Op ieder van deze vaartuigen, hoe klein het ook wezen moge, staat eene hut, waarin het geheele gezin, wanneer het op reis is, huisvest; en ook dan hebben zij hunnen geheelen rijkdom aan boord. Gaan de bewoners van de Oetanata met hunne praauwen over

zee

zee op reis, dan nemen zij niet alleen al hunne goederen, wapens en levensmiddelen, maar zelfs de kleine hutten mede, die zij op andere plaatsen, waar zij eenigen tijd denken te vertoeven, wederom opslaan. De huizen nemen de bewoners van de Tritonsbaai niet mede in hunne praauwen, maar het huisraad wel, om rede zij anders gevaar zouden loopen, hetzelve bij hunne terugkomst door roovers te zien weggedragen. Met de kleine kanoos, welke de bewoners van de Oetanata gebruiken, doen zij reizen over zee van 12 en meer mijlen, en met de Orembaai gaat de bewoner van de Tritons-baai tot de Oeroe-eilanden, en zelfs verder ten handel.

De wapens, welke de N. Guineërs in het algemeen gebruiken, zijn lansen, knodsen, bogen en pijlen; aan de Tritons-baai hebben eenige Papoeërs ook schietgeweer en Tombaksche zwaarden, en bij de Radjaas vindt men zelfs draaibassen en lillaas. De pijlen en bogen, als ook de lansen en knodsen, zijn van hout en been en zonder ijzer gemaakt; de spitsen van de pijlen en van de lansen zijn of scherp gesnedene punten van ijzer, hout, of van de klaauwen van den casuaris of bamboes; de bogen en de stokken van de lansen zijn van bamboes of ander sterk hout gemaakt. De knodsen zijn meestal lange, aan het boveneinde dikke en kunstig gesnedene, zware stukken hout, of het zijn dikke stukken hout, met een' steen aan het einde vastgehecht. De wapens zijn naar de onderscheidene plaatsen verschillende; het schoonst en sterkst vonden wij dezelve aan de Dourga-rivier, en met de meeste vlijt gewerkt bij die van de Tritons-baai. De knodsen hebben wij maar bij de bewoners van de Oetanata-rivier waargenomen. Vuurwapenen en zwaarden vonden wij bij de bewoners van en in de nabijheid der Tritons-baai. Tot

het

het wapentuig behoort nog eene soort van armbanden, van rottang gevlochten, welke den geheelen onderarm bedekken, en dienen moeten om de pijlen af te weren.

De N. Guineër is, waar hij ook gaat, nooit zonder zijne wapens, en zelfs in de praauwen, die bij ons boord kwamen, zagen wij bossen van pijlen en bogen en lansen. Ook de lillaas en draaibassen, die de eerste hoofden der distrikten van de Tritons-baai bezitten, worden altijd in de praauwen medegenomen, alhoewel minder om er gebruik van te maken, dan om die te bewaren. Zij laten niet die voor hen zoo kostbare stukken te huis, en wanneer zij dezelve niet mede in hunne praauwen kunnen nemen, dan verbergen zij dezelve tegen rooverij in de rotsen. Gereedschappen, waarvan de N. Guineërs zich bedienen, om te jagen en te visschen, zijn de bogen en pijlen en harpoenen. De pijlen en bogen, die zij tot de jagt gebruiken, zijn de gewone, en daarmede worden varkens, vogels en ook visschen geschoten. Tot het vangen en steken van visschen gebruiken zij of haken en harpoenen, of eene soort van gaffels, met weerhaken voorzien, aan een lang bamboes gehecht, en eene soort van lans van lange scherp gesnedene spitsen van ijzerhout(*), welke met rottang(†) aan het eene einde van den stok verbonden zijn. De visschen worden door den N. Guineër meest bij nacht gevangen, waarbij zij een groot vuur in hunne praauwen aansteken.

De gevangene visschen worden of dadelijk geroost en gegeten, of in stukken gesneden en in de zon gedroogd; noch zout, noch een of ander wordt bij zoodanige preparatiën gebruikt. De

(*) *Sideroxylon?* V. H.

(†) *Calamus Rotang.* V. H.

De gereedschappen, welke deze inlanders gebruiken, om hunne vaartuigen, huizen, wapens, enz. te vervaardigen, zijn bij die aan de Oetanata-rivier en Tritons-baai ijzeren en stalen werktuigen, als een baljoen (in een stuk hout gemaakte breede beitel), breede en smalle beitels, golloks, messen en boren. Zij weten met hunne weinige gereedschappen zeer goed om te gaan, en er al datgene mede te vervaardigen, wat zij noodig hebben. Aan de Oetanata schijnen de inlanders eene bijzondere liefhebberij in snijwerken in hout te hebben, terwijl bij die van de Tritons-baai het werken in ijzer gebezigd wordt; zelfs vindt men er reeds smederijen, waar grof werk gemaakt wordt, zoodra hun het ijzer daartoe gegeven wordt. Of de bewoners van de Dourga-rivier het ijzer kennen, betwijfel ik, ten minste heb ik geen ijzer bij hen gezien. Zoo wel de bewoners van de Dourga-rivier, als die van de Oetanata, dragen kunstig van biezen of touw gevloehten vierkante zakjes, met een touw om den hals, waarin zij eenige kleinigheden, als tabak, sierie, wortels, enz. bewaren. De inlanders van de Tritons-baai bedienen zich van kleine van riet gevlochten mandjes, of doosjes van bamboes, waarin zij hun tabak, enz. bergen. Bij de radjaas en andere groote hoofden aan de Tritons-baai ziet men allerlei soorten van kistjes van bladeren gemaakt, waarin zij hunne kleederen en andere goederen bergen; deze kisten worden door Cerammers aangebragt en ingehandeld. Het werktuig, waarmede de bewoners van deze kust eene wolk van stof in de lucht werpen, en welke door eenen reiziger voor rook, die het aanzien van kruid-rook had, gehouden en beschreven is, is niets anders, dan een stuk bamboes, gevuld met fijn zand, fijn gemaakten kalk en asch.

Door

Door dit bamboes sterk te slingeren, wordt het poeder in dat werktuig gedaan, in de lucht geworpen en geeft dat verschijnsel. Wat dit werpen met stof in de lucht beteekent, heb ik niet te weten kunnen komen; zij doen het even goed, om vrienden te verwelkomen, als om de vijanden te ontvangen; onze tolken hielden het voor een goed teeken.

Wat de manier van leven, de taal, de gewoonten, het geloof, de wetten, den handel, enz. van de bewoners van N. Guinea aangaat, ben ik slechts in de gelegenheid geweest eenige onderrigtingen daaromtrent bij de bewoners van de Tritons-baai in te winnen. Het is daarom ook maar alleen betrekkelijk deze plaats, dat ik spreken zal, zoo lang de andere plaatsen niet bijzonder opgenoemd zijn.

In het algemeen is de wijze van leven van de N. Guineërs die van ruwe, onbeschaafde volken, die geene behoeften kennen, dan die, waaraan zij iederen dag kunnen voldoen, niet voor den dag van morgen zorgen, geene hartstogten tegengaan, en eten, drinken, slapen en moorden, zoodra zij daarin lust vinden. Of er tegenwoordig menscheneters op N. Guinea gevonden worden, zoo als men over het algemeen gelooft, waren wij niet in de gelegenheid met zekerheid te ontwaren. Op deze boven aangehaalde wijze beschouw ik de bewoners van de Dourga-rivier, en geloof, dat die van de Oetanata en verder om de Noord ook nog zoo zouden wezen, waren zij niet met de Cerammers, Gorammers enz. enz. in aanraking en in kennis gekomen. De geringe trap van beschaving, welken de inlander van de Oetanata-rivier bereikt heeft, en de nog veel hoogere bij den inlander van de Tritons-baai, kan men dus alleen aan den handel toeschrijven.

De

De talen, welke hier op de kust gesproken worden, zijn bijna op iedere plaats verschillend: een geschreeuw en gehuil bij den bewoner om de Zuid, en eene meer geartikuleerde klank bij dien van het distrikt Koyway, en verder om de Noord. Volgens de N. Guinesche woorden, door ons verzameld, zijn de talen van Koyway en van het distrikt Ouin zoo verschillend, dat de inlanders elkander niet verstaan. Zelfs in de kleine distrikten zijn de talen niet dezelfde; zoo is de taal, die op Kajoemera gesproken wordt, eene andere, dan die van Namattotte, en deze wederom verschillend van die der bewoners van het Wessels-eiland; evenwel zijn dezelve bij de digt aan elkander grenzende distrikten zoo uiteenloopende niet, dat zij elkander niet zouden kunnen verstaan. Bij de Oetanata-rivier spreken de bewoners hunne eigene taal (koyways), en de Papoeërs bij de Tritons-baai spreken meest allen de Ceramsche. Wij vonden hier zelfs inlanders, die de Maleische taal vrij goed spreken. De gewoonten en gebruiken, die wij bij den Inlander van N. Guinea hebben opgemerkt, schenen op de verschillende plaatsen niet zoo bijzonder veel van elkander af te wijken, en het weinige onderscheid alleen door de meerdere beschaving op de verschillende plaatsen te weeg gebragt te zijn.

De bewoners van de Dourga-rivier besmeren of beschilderen het ligchaam met velerlei kleuren, zijn vuil en stinkend, en zoodra zij hun genoegen of ongenoegen te kennen willen geven, beginnen zij te schreeuwen en te tandokken (dansen), waarbij zij een verschrikkelijk geraas maken. Diezelfde gewoonten neemt men langs de geheele kust tot aan de Tritons-baai waar, maar, naar mate de beschaving is toegenomen, minder in het oogloopend. De gewoonte, om het ligchaam met kleuren

te besmeren, is bij de bewoners van de Tritons-baai niet meer in gebruik, maar wel hebben zij hier nog de gewoonte met die van de Oetanata-rivier gemeen, om bij zekere gelegenheden in gezelschap onder zich, somwijlen geheele negorijen bijeen, ween-gezelschappen te houden, waarbij somtijds 8 dagen lang niet anders dan gehuild wordt. De bewoners van deze kust schijnen bijzonder gaarne in het water te zijn, baden veel, en hebben het in de kunst van zwemmen en onder water te duiken zeer ver gebragt. Een bewijs van vriendschap, of dat men elkander geen kwaad wil doen, is, dat, wanneer twee vaartuigen op zee elkander ontmoeten, de schepelingen allen buiten boord springen, en in het water onderduiken; dit bewijs wordt meermalen van beide zijden herhaald. Alle N. Guineërs, die wij gezien hebben, hadden eenen zeer onaangenamen reuk of stank aan zich, tot zelfs de radjas of hoofden niet uitgezonderd.

Of deze reuk kunstmatig, of een gevolg van onzindelijkheid is, hebben wij niet kunnen te weten krijgen, intusschen geloof ik het laatste; terwijl ik ook de vele huidziekten, welke er onder hen heerschen aan dezelve toeschrijf.

De N. Guineërs zingen gaarne en schijnen dus veel genoegen in de muzijk te hebben, alhoewel zij maar een nog zeer onvolmaakt instrument bezitten, hetwelk, zoo wel bij die van de Oetanata, als die van de Tritons-baai, op eene en dezelfde wijze gemaakt is; het bestaat uit een stuk hout van binnen uitgehold, aan de eene zijde met een stuk huid van eene groote haagdis of slang bespannen, en waarop met de eene hand geslagen wordt. Het zingen, op ons verzoek, van eenige bewoners van de Oetanata-rivier bij ons aan boord was welluidend en met eene zekere maat. In de Tritons-baai hoorden wij, bij ge-

gelegenheid dat er een aantal praauwen van andere plaatsen aankwam, hen bij het roeijen eenparig zingen, nagenoeg op dezelfde wijze, als de Javanen dit bij het roeijen doen.

De bewoners bij de Tritons-baai gebruiken nog andere muzijkinstrumenten, als de gong en tiffa, welke zij van de Cerammers aangenomen hebben, en van hen inruilen. Het zingen en spelen op instrumenten geschiedt bij feesten en ook bij begravenissen, het begraven van dooden is bij de N. Guineërs een zeer gewigtig punt, waartoe somwijlen eene maand tijds vereischt wordt, gedurende welke men met feesten, eten en drinken, enz. den tijd doorbrengt.

De handel, die op de kust van N. Guinea, op de plaatsen door ons bezocht, gedreven wordt, bestaat tusschen de bewoners van het Land, of tusschen hen en vreemdelingen: het zijn voornamelijk de bewoners van Ceram, Goram en Kesser, welke hier ten handel komen. In de West-mousson gaan zij met hunne vaartuigen naar deze kust, blijven daar totdat de Oost-mousson doorgekomen is, en gaan dan voor den wind wederom terug. Gedurende den geheelen tijd, dat de vaartuigen op de kust van N. Guinea liggen, is men bezig de goederen in te nemen, waarmede het vaartuig zal beladen worden, daar de handelsartikelen juist in dien tijd door den inlander verzameld en gedroogd moeten worden. Weinig beteekenend is de handel, die met de bewoners van de Oetanata-rivier plaats vindt; slechts één of twee vaartuigen komen hier in het jaar, om voornamelijk massoy in te nemen, die daar ongetwijfeld veel goedkooper te verkrijgen is, dan meer om de Noord, waar de bewoners met de vreemde waren beter bekend zijn, dan hier.

Veel belangrijker is de handel in de omstreken van de

de Tritons-baai, waar jaarlijks vele vaartuigen van onderscheidene plaatsen aankomen, en alles opkoopen, wat de Inlander aanbrengt.

De goederen, waarvoor de Ceramsche handelaren de produkten van N. Guinea inruilen, bestaan voornamelijk in linnen goederen, sarongs, hoofddoeken, vlaggen, enz. enz., zwaarden, gollokken, messen, enz., aardewerken, potten, schotels en borden, koperdraad, knoopen en allerlei andere kleinigheden en versierselen.

De produkten van N. Guinea, die van hier worden uitgevoerd, zijn massoy, muskaatnoten, bellishave, rosamala, paradijsvogels, paarlen, en verscheidene soorten van tripan; van de paarlemoerschelpen wordt hier weinig of geen werk gemaakt. De handel in slaven schijnt hier nog eenigzins van aanbelang te wezen, en nog jaarlijks wordt er een groot getal slaven van hier weggevoerd. De slaven, die gekocht worden, zijn meerendeels Alfoeren van Argoenie, die in de negorijen op de eene of andere onredelijke wijze verkregen of opgenomen en aan de Papoeërs verkocht worden, welke zij alsdan tegen andere benoodigdheden aan de Cerammers overdoen.

De handel onder de bewoners van N. Guinea onder zich bestaat voornamelijk in sago en tabak. Het distrikt Timakowa of Timoraka en het eiland Lokaia leveren veel sago op, en van hier ook wordt dezelve naar vele andere plaatsen op de kust overgebragt.

Ten slotte van het handelbedrijf van N. Guinea, wil ik nog hier bijvoegen, welke goederen of het eigenlijk zijn, die van hier uitgevoerd worden, en de systematische namen der produkten opgeven, onder welke zij in de natuurlijke historie bekend staan.

Massoy is de buitenschors van een' grooten, zwaren, tot de familie der Laurierboomen behoorende boom, die op de hoogten van bergen groeit en onder den systematischen naam van *Tetranthera* (*Litsaea*) *massoi* bekend staat. De massoij wordt met scheepsladingen naar Bali gebragt, en daar de pikol tot 15 spaansche matten verkocht.

Muskaatnoten; die, welke in den handel voorkomen, zijn gewoonlijk vruchtkernen van die soort van muskaatboom, dien men onder den naam van *Myristica dactyloides* (GAERTN.) begrijpt; zij worden insgelijks met scheepsladingen naar Bali overgebragt.

Bellishave is de schors van een klimop, de *Alyxia officinalis;* de bellishave van Java komt insgelijks van eene *Alyxia stellata* R. et SCH.

Rosamala is de wortel van een' zeer grooten boom, die den naam *Liquidambar altingiana* Bl. heeft. De twee laatstgenoemde artikelen zijn van geringe waarde en worden ook maar in het klein uitgevoerd.

Paradijsvogels zijn de onder den naam van *Paradisia apoda* bekende vogels; zij leven in de bosschen, op en aan de bergen in groote menigte te zamen, en worden door den Inlander met eene soort van lijm, die van het sap eener vrucht gemaakt en aan de takken der boomen gesmeerd wordt, gevangen.

Papegaaijen worden levend gevangen en aan de vreemde handelaren verkocht, welke dezelve alsdan naar de Molukken overbrengen. De soorten van papegaaijen, welke ons te koop aangeboden werden, zijn *Psittacus galeritus novae Guineae, goliath en Psittacus lori.*

Kroonduiven, in het systema onder den naam van *Co-*

Columba coronata bekend, worden insgelijks levend gevangen en verkocht.

Schildpadden (ook Caret genaamd) komen van de *Caretta imbricata* MERR.; zij zullen hier in menigte gevangen worden, en een' aanzienlijken handel daarstellen.

Paarlen; de parelschelp zal op vele plaatsen langs de kust gevonden worden, en groote en kleine paarlen opleveren.

Tripan; van de beste tot de slechtste soort van tripan wordt hier, en voornamelijk in de maand October gevangen, gedroogd, en zoo lang bewaard totdat de vaartuigen komen, om dezelve op te koopen; de handel in Tripan zal aanzienlijk zijn.

De voortbrengselen van het Land langs de kust van N. Guinea, voor zoo verre wij in de gelegenheid waren dezelve te leeren kennen, schijnen niet overal dezelfde, maar, naar de ligging van het Land en deszelfs gedaanten, naar de onderscheidene plaatsen verschillend te zijn, hetwelk ik bij andere gelegenheden reeds aangewezen heb. In het algemeen genomen, zijn de voortbrengselen van Nieuw Guinea van dieren en planten de volgende: honden, varkens, koeskoes (soort van luiaard), en kangoeroes, verscheidene soorten van paradijsvogels, casuaren, kroon- en andere duiven, vele soorten van kakatoeën, papegaaijen en watersnippen, twee soorten van schildpadden, krokodillen, vele soorten van slangen (geene giftslangen) en hagedissen, vele zoet water- en zeevisschen, mosselen, oesters, paarlen en paarlemoerschelpen, krabben en kreeften, en vele soorten van Holoturien (tripans); vele soorten van vruchten, als: kokosnoten, pisang, papaijen, jamboe, limoenen, manga, komkommers, laboe, katjang, kinsing muskaatnoten

ten en kanarie, vele soorten van obies padatters, ijams, sago en suikerriet, massoy, bellishave en rosamala, bamboe, rottang, atap en goemoetie, ijzerhout, en vele soorten van timmerhout.

Ter nadere kennis der produkten van N. Guinea, voeg ik hierbij eene systematische lijst van de meeste dieren, planten, en mineralen, welke wij gedurende onze reis langs en op de kust gezien en bekomen hebben.

Dewijl het ons dikwijls aan tijd en vooral aan goede gelegenheid ontbroken heeft, om alle verzamelde voorwerpen behoorlijk te onderzoeken en te rangschikken, zoo heb ik hier maar alleen de dieren uit de 4 eerste dierklassen en ook maar een gedeelte der planten, op de kust gevonden, in deze lijst aangehaald. Ook moet ik aanmerken, dat de meeste hier op de kust van N. Guinea verzamelde voorwerpen van natuurlijke historie ons nieuw schenen, en nog in geen werk beschreven zijnde, de namen aan dezelve gegeven nog veranderingen kunnen ondergaan, en dus slechts als voorloopig moeten beschouwd worden.

Zoogdieren.

Phascogale melas (*Insinsi der Papoeër*).
Pteromys picta (*koeutta d. Pap*).
Canis — ? — (*kawoena der P*).
Sus — ? — — (*booi d. P*).
Phalangista maculata (*goentoroe d. P*).
Hypsiprymnus doreo (*cephalas vannay d. P*).
—— artus Wakera, d. P).
—— ursinus Wangoeri d. P.

Vo-

Vogels.

Falco pondiceriana Lath.
» » *? variet. alba.*
Buccros lecognatus (wana d. P).
Corvus orru (corroe d. P.)
Garrulus bicolor.
Barita varia Cuv.
» *chalybea.*
Gracula tricolor (got. getoe d. P).
Oriolus anomalus.
» *sinensis? Lin.*
Paradisea apoda Lin.
siangu d. P.
Lamprotornus metallicus Tem.
Memus luctuosus.
Nopothera bruniscus.
Timalia poliocephala.
Geo-Kichla singularis.
Pitta speciosa (tegok d. P.)
Myothera trygoma.
Ocypterus leucorhynchus Cuv.
Edolius gamakga (Kamutka d. P.)
Ceblephyris melas (gauwar d. P.)
» *cinnamomea.*
» *melanops Temm.*
» » *? 2 spec.*
Pardalotus carbonarius.
Muscicapa pulverulenta.
» *monacha.*
» *stellacea.*
» *racaprhys.*
Muscicapa otjap.
» *margaritacea.*
» *basilina.*
» *chloris.*
» *coesia.*
Rupicula albogularis.
» *rufiventris.*
» *thronothorat.*
Tinamulus virescens.
» *paludum.*
» *decoloratus.*
Pomatorhinus rufescens.
Cuculus anthracius.
Psittacus goliath? Kuhl(sangia de P.)
» *galeritus L.*
» *sinensis L.*
» *grandis Linn.*
» *hemitreptus.*
» *flammicollis.*
» *borei (ganganterine d. P.)*
» *Cyanorrhos.*
Psittacus exilis.
» *scapulatusLath(tagke d. P.)*
Nectarinia concolor.
» *luctuosa.*
» *chloris.*
Epimachus filamentosus Cuv.
» *inornatus.*
Dicaeum nov. sp.
Melliphaga corniculata Cuv.
» *strieoleta.*
» *nov. sp. 3.*

Al-

Aleedo anomala.
» *valida.*
» *coronata.*
» *collaris Loth.*
» *dea L. (sirimta d. P.)*
Hirundo —— ? *sp.* 2.
Caprimulgus —— ? *sp.* 1.
Columba insulata (gumanti d. P.)
» *histrionica.*
» *littoralis Temm.*
» *chodostagma*
» *percussa.*
» *promeropus.*
» *calyptera.*
» *nana.*
» *badia.*
» *superba Temm.*
» *phasianella T.*
» *coronata (titer d. P.)*

Casuarius —— ? *(casuari d. P.)*
Megapodius rufipes Temm. (szoewa d. P.)
Glareola grallaria T.
Oedicnemus magnirostris C.
Himantopus melanopterus.
Hoematopus ostralegus Lin.
Charadrius candiacus.
Ardea fumigata.
» *fasccolata (ampossa wika d. P.)*
Tringa pusilla V. H.
Totanus hypoleucus Tem.
Gallinula personata.
Sterna ressa (ressa d. P.)
» *melancochen Tem (kermaauw d. P.)*
Sula (peleeanus sula Lin.)

Amphibiën

uit de afdeeling van Slangen, uit de genera:

Dipsas.
Dendrophis.
Oeanthias.
Tropidonotus.

Sauriers of Hagedissen uit de genera:

Crocodilus.
Varanus.
Lophyrus.
Seincus.
Goniodactylus.
Platydactylus.
Centroplites.

Kik-

Kikvorschen, Padden en Schildpadden.

Ceratophrys.
Hyla.
Rana { *viridis.*
Caretta { *imbricata.*

Visschen.

de meeste Visschen, welke wij langs de kust observeerden en welke het meest gevangen worden, behooren onder de gen.

Sparus Lin.
Chaetodon.
Hemiramphus Cuv.
Billone Cuv.
Triacanthus.
Mugie Lacep.
Polumenius.
Clupea.
Trichurus.
Trygon.
Scomber Lin.
Pristis.
Squalus en anderen.

Van de Planten-soorten, op N. Guinea gevonden, zijn de volgende de voornaamste:

Palmboomen.

Orania regalis Z (*).

A-

(*) De met Z geteekende plantennamen zijn alle nieuwe soorten van den Heer ZIPPELIUS. Zie de *Kunst- en Letterbode* van 8 Mei 1829,

Areca procera.
» communis.
» macrocalyx.
Iriartia (?) leprosa.
» (?) monogyna.
Sagus microcarpa.
Licuala penduliflora.
Calamus barbatus.
» heteracanthus.
Ceratolobus plicatus.
Sagus microsperma.

Boomen.

Sideroxylon orichalcium Z.
Lucuma ferruginea.
lanceolata.
Ceremocarpus excelsus.
Dipterocarpus parviflorus.
Cerbera nereifolia.
Canarium laxiflorum.
» rigidum.
Elaeocarpus cyaneus.
Unona glauca Z.
Macrolobium excelsum.
Bureca (?) tiliaefolia.
Lucuma pomifera.
Lucuma tomentosa.
Cerbera densiflora.
Sterculia arbutiflora.
» foetida (?) LINN.
Olea procera.
Chondrolobium cauliflorum.
Nangha amplifolia.
Epicharis trichostyla.
» lasiocarpa.
Morus altissima.
Unona chloroxantha.
Chysophyllum stamineum.
» ferrugineum.
Cryp-

1829, bl. 294—298. Behalve deze, zijn er ook onder de overige verscheidene namen van planten, zoowel als van dieren, welke bij andere Schrijvers niet voorkomen, en welke dus waarschijnlijk voor nieuwe soorten te houden zijn. Sommige namen waren in het handschrift zeer onduidelijk geschreven, zoodat wij voor fouten van dien aard onze lezers verschooning vragen.

RED.

Cryptocarya macrophylla.
Persea xanthonaera.
Xylocarpus maritimus.
Crataeva religiosa FORST.
Diospyros maritima BL.
Dicera rhamnifolia.
» *lanceolata.*
Flacourtia cerasifera.
Rauwolffia macrophylla.
Myristica leptocarpa.
» *microcarpa.*
» *macrophylla.*
» *pennaeformis.*
» *glaucescens.*
Borea speciosa.
Myrtus auriculata.
» *lilacina.*
» *littoralis.*
Myrtus ilicifolia.
Calyptranthes cauliflora.
Inga grandiflora.
Adenanthera rosea.
Eriobotrya tomentosa.
Sauravia altissima.
» *brevixostois.*
Sterculia leucantha.
» *stipularis.*
» *pellita.*
Gussonia simplicifolia.
Diacarpium velutinosum.
Aphelia littoralis.
» *superba.*
» *micruntha.*
» *pterida.*
Hibiscus rubicundus.

Heesters.

Leea simplicifolia.
Jasminum rupestre.
Dais parviflora.
» *macrophylla.*
Portlandia tetrandra LINN.
Psychotria fastigiata.
» *macrostipula.*
Glycosmis maritima.
Scaevola tomentosa.
Baeobotrys verrucosa.
» *laevigata.*
Sarcocalyx miniatus. Z.
Melanium rupestre. Z.
Haemocharis xanthocarpus.
Antidesma cuspidata.
Myrtus elegantissima.
Pittocarpus cauliflora.
Cyrtonora leucochlyda.
Callicarpa fumata.
Glochidium rupestre.
Mussaenda tomentella.
Xylopia trichocarpa.
Berteroa cernuiflora. (?)
Asumina aurantiaca.
Unona dactylocarpa.
Passerina littoralis.
Hypelate pinnata.
Urtica 10 *sp.*
Ficus 10 *sp.*

Planten (herbaceae.)

Eranthemum	*subhastatum.*	*Scutellaria*	*rupestris.*
»	*gendarasaefol.*	*Carpocalymna*	*monaphylla.*
»	*brevicollum.*	*Polygala*	*accedens.*
Balsamina	*cordipetala.*	*Justicia*	*albiflora.* BL.
»	*porphyrata.*	*Begonia*	*hispidissima.*
Procris	3 *sp.*	*Bidens*	*chinensis.* WILLD.
Vernonia	*lilacina.*	*Verbesina*	*littoralis.*
Baccharis	*laxiflora.*	*Morinda*	*papoensis.*
Ruellia	*variabilis.*	*Solanum*	*lasiocarpum.*

Grassen.

Eleusine	*indica.*	*Nastus*	*plicatilis.*
Panicum		*Bambusa*	*arundinacea.*
Kyllingia			(*variet.*)

Klimmende Planten. (Klimop.)

Salacia	*ulopetala.*	*Bignonia*	*poincelantha.*
»	*prinoides.*	*Ripogonum*	*latifolium.*
Actobotrys	*inodorus.*	*Alyxia*	*macrocarpa.*
Stizolobium	*maritimum.*	*Olyra*	*officinalis.*
»	*coccineum.*	*Diacecarpum*	*glanduliferum.*
»	*cauliflorum.*	*Premna*	*cuspidata.*
»	*phychopterum.*	*Tournefortia*	*heliotropiflora.*
Cissus	*purpurascens.*	*Vitis*	*multibracteosa.*
»	*picicarpa.*	*Tecoma*	*rubicunda.*
Bauhinia	*mutabilis.*	*Zizyphus*	*glandulosa.*
Stephanostom.	*tomentosum.*	*Convolvulus*	*nymphaeaefolius.* Bl.
Endemperineum.	*dalbergia.*	*Smilax*	*latifolia.* Bl.
	(*echinatum*)	*Embotrium* (?)	*leucocarpum.*
Bignonia	*rhodoxantha.*	*Hoya*	*albiflora.*

Ax-

Axinaea	*bracteata.*	*Hoya*	*recurvifolia.*
Hippocratea	*ovalifolia.*	*Caesalpinia*	*quadrifida.*

Parasiten.

Orchideen	*circa* 25 *sp.*	*Loranthus*	*polyanthes.*
Filices	» 12 *sp.*	»	*compactus.*
Pothos	*amplissima.*	»	*densiflorus.*
»	*cuneata.*	*Solanum*	*elegans.*
»	*subalata.*	»	*altissimum.*
»	*vaginata.*	*Hydnophytum*	*laurifolium.*
»	*nigrescens.*	»	*longifolium.*
Fagraea	*recurvirostra.*	»	*crassulaefolium*
Sanseviera	*scandens.*	»	*lanceolatum.*
Loranthus	*viridiflorus.*	*Melastoma*	*bicallosum.*
»	*salicifolius.*	*Viscum*	*chrysophyllum.*
»	*globiflorus.*	»	*longifolium.*
»	*campanulatus.*	»	*pisocarpon.*

Onder alle op N. Guinea gevondene planten hebben wij maar ééne soort aangetroffen, die, volgens zeggen der Inlanders, giftig zoude zijn; het is een boom, die de Papoeërs op Lobo *koenter gauwa* noemen, en die zoo sterk vergiftig zijn zal, dat het minste er van gegeten oogenblikkelijk den dood ten gevolge zal hebben.

De Heer ZIPPELIUS heeft aan dezen boom den naam van *Donatophorus erythrospermus* gegeven.

Mineralen.

Hetgene wij van het Mineralen-rijk, gedurende onzen togt langs de kust van N. Guinea, gevonden hebben, bestaat bij de Dourga-rivier uit:

gele *Thoneisenstein.*

Thoneisenstein, *zand* en gemeene *thon*, door het water aan den rivier-oever gebragt.

Stukken van *puimsteen* en verslakte *obsidian.*

Bij

Bij de Oetanata-rivier uit:

gemeene *thon* en *kwartszand*, en door de Inlanders hier aangebragte stukken van roode *zandsteen*, en van *graauwacken zandsteen*, en

In het distr. Lobo en Mowara uit:

Urkalk en *übergangskalk*.

Kwarts- en *Kalkzand*, en van de rivier Tambona aangevoerde

Stukken van gemeene *thon*.

Ten slotte van dit verslag, voeg ik hierbij eene opgave van al de voorwerpen van Natuurlijke Historie, welke gedurende de reis op N. Guinea zijn verzameld, en tevens, hoeveel planten met teekeningen gedurende dien tijd zijn vervaardigd geworden (*).

De Chef der Natuurkundige Kommissie,
H. MACKLOT.

(*) Ten slotte van dit verslag, wordt eene opgave medegedeeld der voorwerpen, welke gedurende de reis verzameld en medegebragt zijn. Wij verwijzen onze lezers tot de uittreksels der brieven van MACKLOT, alwaar deze opgave reeds gevonden wordt, en derhalve geenen herdruk noodig heeft. Zie Bijdr. IV D. 1 st. bl. 298 en volgg. RED.

(†) Wij verheugen ons, deze beschrijving eener verandering

aan